

ОСОБЛИВОСТІ БЕЗПЕКОВОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЛИТВИ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ЗАГРОЗИ

Давимука Олександра Олегівна

ORCID: 0000-0002-2185-0210

Кравченко Валерій Вікторович,

кандидат історичних наук

ORCID: 0000-0001-5924-3371

У статті аналізуються особливості співпраці України та Литви у сфері забезпечення національної безпеки в контексті протистояння російській загрози.

Встановлено, що балтійські країни, Литва зокрема, мають спільний із Україною стратегічний погляд на російську загрозу, яка призводить до суттєвої трансформації системи євроатлантичної безпеки. Окреслено вразливість Литовської Республіки до гібридних і конвенційних засобів впливу Москви через статус пострадянської країни та держави — члена НАТО. Визначено, що гібридний вплив Росії на Литву — це комплекс інформаційних, політико-дипломатичних, економічних та фінансових інструментів. Ця обставина, зважаючи на ймовірність військового вторгнення РФ на територію Балтії, спонукає Литву до інтенсифікації дво- та багатосторонньої співпраці з країнами — союзниками в НАТО, а також і з Україною.

Охарактеризовано основні напрями співробітництва України та Литовської Республіки у безпековій площині та перспективи їх розвитку в подальшому, зокрема стосовно питання обміну досвідом щодо ефективного протистояння гібридним загрозам із розробкою системи для їх раннього попередження. Визначено, що для офіційного Києва стратегічне партнерство з Литвою розвивається в декількох вимірах, як-от: продовження Литвою дипломатичної підтримки України на міжнародній арені, обмін досвідом у військово-політичній площині, розвиток спільної проактивної політики щодо виявлення безпекових викликів і загроз, військово-гуманітарна допомога тощо.

За результатами дослідження вироблені рекомендації, що акцентують увагу на поглибленні старих та ініціюванні нових форм стратегічної співпраці між Україною та Литовською Республікою на рівні діяльності аналітичних центрів, держустанов та міжнародних платформ з метою вироблення спільних механізмів виявлення та попередження безпекових загроз і викликів.

Ключові слова: національна безпека, російська загроза, Литовська Республіка, країни Балтії, Балто-Чорноморський регіон, гібридний вплив.

Davymuka Oleksandra, Kravchenko Valerii

PECULIARITIES OF SECURITY COOPERATION OF UKRAINE AND LITHUANIA
IN THE CIRCUMSTANCES OF THE RESPONSE TO THE RUSSIAN THREAT

The peculiarities of cooperation between Ukraine and Lithuania in the field of ensuring national security in the context of counteracting the Russian threat are determined.

It is defined that the Baltic States and Lithuania, in particular, have the similar strategic perspective with Ukraine on Russian threat, leading to a major transformation of the Euro-Atlantic security system. The vulnerability of the Republic of Lithuania to hybrid and conventional means of influence of Moscow through the status of the post-Soviet country and NATO member state is outlined. It is determined that Russia's hybrid influence on Lithuania includes a set of information, political, diplomatic, economic and financial instruments that, along with the possibility of military invasion of the Russian Federation into the Baltic States, contribute to the intensification of Lithuania's bilateral and multilateral cooperation with NATO allies and Ukraine.

The main directions of cooperation between Ukraine and the Republic of Lithuania in the security area and the prospects of their development in the future are described, in particular, in the issue of exchange of experience on effective counteraction of hybrid threats with the development of a system for their early warning. It is determined that the strategic partnership of Kyiv with Lithuania is developing in several dimensions, including the continuation of diplomatic support of Ukraine by Lithuania in the international area, exchange of experience in the military-political sphere, development of a common proactive policy on identifying security challenges and threats, military-humanitarian assistance etc.

According to the results of the research, there have been proposed recommendations on deepening the old and initiating new forms of strategic cooperation between Ukraine and the Republic of Lithuania at the level of activity of think tanks, state agencies and international platforms in order to develop common mechanisms for identifying and preventing security threats and challenges.

Keywords: national security, Russian threat, Lithuanian Republic, Baltic States, Baltic-Black Sea region, hybrid influence.

Постановка проблеми. Сьогоднішня трансформація системи євроатлантичної безпеки актуалізувала питання інтенсифікації військово-політичної співпраці для країн Балто-Чорноморського регіону, які з огляду на своє геостратегічне положення залишаються особливо вразливими перед російською загрозою. Задля стабілізації безпекової ситуації Україна продовжує реалізовувати дво- та багатосторонню військово-політичну співпрацю, передусім з партнерами — країнами, що входять до Північноатлантичного альянсу. У цьому контексті саме Литовська Республіка відіграє одну з ключових ролей у протистоянні безпековим викликам з огляду не лише на її членство в НАТО, а й на статус колишньої країни соціалістичного табору.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій свідчить про значну кількість наукових праць, присвячених тематиці впливу російської загрози на країни Балтії. Окрему увагу вітчизняні та зарубіжні науковці зосереджують на питаннях російського гібридного впливу, адаптації стратегічних підходів до забезпечення національної безпеки Литовської Республіки, розвитку багатостороннього партнерства з державами Європейського регіону заради посилення оборонних та безпекових спроможностей

країн Балтії тощо. Серед авторів, які в останні роки досліджують відповідні проблеми, слід назвати І. Туряницю, М. Гладіш, О. Краєвську, С. Білоножку, Д. Джакніунайте, Г. Віткуса, І. Вебела, І. Плума [1–6] та ін. Одночасно залишається перспективною тематика комплексного дослідження безпекової співпраці Литовської Республіки та України в контексті протистояння сучасним загрозам регіональній безпеці.

Метою статті є характеристика особливостей безпекового співробітництва України та Литви на сучасному етапі в контексті протистояння російській загрозі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині Литовська Республіка відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки України з огляду на послідовну підтримку євроатлантичної орієнтації Києва, а також спільність інтересів у протистоянні безпековим викликами і загрозам. Це пояснюється вразливістю Литви як до гібридних, так і до конвенційних загроз з боку Російської Федерації (РФ) [4, с. 19]. Стратегія національної безпеки Литовської Республіки від 2017 року визначає основною загрозою агресивні дії з боку РФ, що пору-

шують загальноприйняті правила і принципи міжнародного права та мирного співіснування [7]. Особлива увага зосереджується на мілітаризації Калінінградської області, яка межує з Литвою [3, с. 134], а також на можливостях одночасного використання Росією військових та гібридних методів ведення війни проти Заходу [5, с. 6], котрі мають довгостроковий вплив на регіональну систему безпеки.

Загалом політика Москви стосовно окремих країн колишнього соцтабору (йдеться про колишні країни Прибалтики – Латвію, Литву, Естонію) базується на декількох «світоглядних» уявленнях РФ:

- розцінювання балтійського пострадянського простору як зони виключних геополітичних інтересів Росії [6, с. 196] та необхідність його повернення за рахунок відновлення свого впливу на країни Балтії;
- недопущення подальшого розширення Північноатлантичного альянсу на Схід та використання задля протидії цьому процесу різних важелів тиску на балтійські держави як країни – члени НАТО, що мають спільний кордон із РФ.

Вступ Литви в 2004 р. до Євросоюзу та НАТО зменшив ризики збройного вторгнення Росії на територію держави, проте не вберіг країну від гібридного впливу Кремля. Серед основних інструментів такого впливу можна виокремити такі:

- фінансовий (фінансування проектів, спрямованих на підтримку культурно-освітніх зв'язків з Росією, проросійських політичних угруповань та організацій з метою їх подальшого впливу на політичну ситуацію в країні);
- інформаційний (здійснення кібератак проти урядових структур та об'єктів критичної інфраструктури; розповсюдження пропагандистських матеріалів через засоби масових комунікацій);
- політико-дипломатичний (використання агресивної риторики та меседжів, спрямованих на дискредитацію політичного іміджу балтійських країн; підтримка опозиційних політичних діячів; введення персональних санкцій щодо політичних діячів та експертів з Литви);

- економічний (блокування поставок продовольчих товарів до Росії).

З огляду на такі тенденції ризики дестабілізації всередині Литви суспільних відносин, підриву довіри до державних інституцій, розпалення міжетнічної та національної ворожнечі залишаються досить високими.

Політика національної безпеки Литви у протидії російській загрозі містить передусім військовий аспект, який базується на прагненні держави розширювати чисельність та спроможності своїх збройних сил, зокрема відносно невеликих сил спеціальних операцій, відтак в останні роки спостерігається стійка тенденція до збільшення Литвою витрат на оборону [1, с. 328]. Зауважимо, що нині спостерігається посилення військової присутності НАТО в Балтії, зокрема йдеться про розміщення військових контингентів Альянсу в регіоні та проведення військових навчань, під час яких відбувається відпрацювання прориву потенційної російської блокади і перекидання повітряним та морським шляхами військової допомоги силам передового базування у балтійських країнах і Польщі. Зважаючи на різке зростання останнім часом кількості порушень російськими літаками повітряних кордонів Литви, Латвії та Естонії, підрозділи місії охорони повітряного простору НАТО суттєво збільшують кількість своїх винищувачів у балтійських країнах [2, с. 83]. Іншою формою багатосторонньої співпраці для Литви з державами-союзниками залишається ініціатива «Бухарест 9», спрямована на координацію дій членів НАТО в Балто-Чорноморському регіоні з метою обміну баченням безпекових викликів і загроз та шляхів їх вирішення.

Важливим зовнішньополітичним вектором для країни залишається розвиток двосторонньої співпраці у військово-політичній сфері. Російська загроза сприяє інтенсифікації співробітництва литовської сторони зі Сполученими Штатами Америки. Відтак у квітні 2019 р. Литва та США підписали План оборонної співпраці до 2024 року [8], в основі якого – посилення двостороннього співробітництва у сферах військових тренувань, навчань та обміну; стимулювання в регіоні Балтійського моря; обмін військовою інформацією; кіберзахист та ін. Крім того, захист державного кордону та ризики збройного вторгнення РФ з боку Білорусі та Калінінградської області актуалізують для Литви та Польщі питання необхідності посилення захисту Сувальського коридору – 100-кілометрової лінії кордону між країнами, яка межує з

Калінінградською областю на заході та з Білоруссю — на сході. Також акцентується увага на можливості синхронізації систем протиповітряної оборони Литви та Польщі з огляду на регулярність порушень російськими літаками повітряного простору країн Балтії.

Таким чином, Литва продовжує докладати зусиль щодо протидії реальним і потенційним безпековим викликам з боку РФ, використовуючи при цьому багатовекторний підхід, скерований на протидію гібридним загрозам з акцентуванням уваги на військовому компоненті з огляду на територіальну близькість кордонів з Росією.

У такому контексті співробітництво офіційних Києва та Вільнюса у протидії російській агресії має декілька вимірів. Перший стосується підтримки дипломатичних контактів, які залишаються стійкими і незмінними після проведення президентських (навесні 2019 р. в обох країнах були обрані нові глави держав) і парламентських виборів та зміни політичної конфігурації всередині України і Литви. Литовська сторона продовжує висловлювати підтримку цілісності та суверенності Української держави, засуджуючи окупацію Кримського півострова та агресію РФ на сході України. Країна першою з-поміж інших держав — членів Європейського Союзу розпочала процес запровадження санкцій проти Росії, зокрема після подій 25 листопада 2018 р. — захоплення в полон українських моряків у Керченській протоці. Крім того, Литва залишається послідовною у підтримці євроатлантичних та євроінтеграційних намірів України, перспективи яких підкріплюються ініціативою «Україна 2027», яка спрямована на сприяння ухваленню політичного рішення щодо конкретних перспектив вступу України до Європейського Союзу під час головування Литовської Республіки в Раді Євросоюзу в 2027 р.

Практичний вимір підтримки Литвою України характеризується наданням матеріально-технічної, фінансової, гуманітарної допомоги Києву. З 2014 р. Литва надала Україні понад 10 млн євро, що були виділені на підтримку Збройних Сил України (ЗСУ), а саме: проведення спільних військових навчань і тренувань, розвиток спільної литовсько-українсько-польської бригади імені Великого Гетьмана Костянтина Острозького, участь інструкторів з Литви у процесі реформування сержантського корпусу ЗСУ, постачання медичного обладнання та медикаментів, опікування пораненими в зоні проведення бойових дій тощо. Литовська сто-

рона забезпечила проведення медичної реабілітації більше ніж 240 українських військово-службовців [9], а також зробила внесок у відбудову інфраструктури Донецької області. Литовська Республіка стала першою державою, яка надала Україні летальну зброю для використання у збройному протистоянні з РФ, а в червні 2019 р. — безкоштовно передала Україні боеприпаси до стрілецької зброї вартістю 255,5 тис. євро [10].

Перспективи безпекової співпраці обох країн у політико-дипломатичній площині передбачають: подальше лобіювання балтійськими країнами зовнішньополітичних інтересів та прагнень України щодо членства в НАТО та ЄС; засудження окупації Криму та війни на сході України, незмінність підтримки територіальної цілісності та суверенітету Української держави на багатосторонніх майданчиках (ООН, ОБСЄ, Рада Європи); продовження антиросійських санкцій; взаємну підтримку задля вироблення подальших рішень для врегулювання ситуації на сході України; розвиток багатосторонньої співпраці України на субрегіональному рівні за рахунок можливої участі в самітах «Бухарест 9» (йдеться про зацікавленість Литовської Республіки в лобіюванні залучення України до такої ініціативи субрегіональної безпеки та розробки спеціальної платформи для участі Києва в самітах країн регіону).

Крім того, залишається перспективною військово-політична та гуманітарна співпраця держав у рамках НАТО та у форматах дво- і багатостороннього співробітництва (подальша діяльність спільної литовсько-польсько-української бригади; розробка в експертному колі спільних механізмів раннього попередження гібридних загроз; обмін досвідом щодо протидії безпековим загрозам у рамках проведення спільних військово-політичних консультацій; подальше надання матеріально-технічної і гуманітарної допомоги Україні тощо). Особлива увага має бути зосереджена на розвитку співпраці аналітичних центрів, державних установ та громадських організацій України та Литви, що стосуються вирішення питань розбудови системи національної стійкості, зокрема в контексті протидії гібридним загрозам, а також вироблення системи їх раннього попередження (передусім у співпраці з Центром досліджень Східної Європи у Вільнюсі).

Висновки та рекомендації. Потреба в інтенсифікації військово-політичної співпраці України з Литвою зумовлюється насамперед спільним

стратегічним поглядом на актуальність російської загрози і вразливістю до неї з огляду на геополітичні претензії РФ щодо відновлення свого впливу на колишні країни соцтабору, а також її готовність давати відсіч у випадку подальшого розширення НАТО на Схід.

Стратегія національної безпеки Литви акцентує увагу на використанні Росією гібридних методів впливу в поєднанні з традиційним військовим компонентом, що загрожує безпеці держави через її близькість до російського кордону і нарощування військової могутності РФ. Це, у свою чергу, створює потенціал для військового вторгнення Росії на територію Литви. Гібридний вимір російської загрози актуалізує для країни перспективи виникнення внутрішньої політичної нестабільності.

Практичний аспект протидії російській загрозі включає в себе заходи щодо посилення військової присутності НАТО на території Балтії за рахунок розміщення військових контингентів Альянсу в регіоні та проведення широко-масштабних військових навчань. Крім того, Литва заручається підтримкою союзників у рамках консультаційної співпраці («Бухарест 9») та розвитку двостороннього співробітництва з найбільш пріоритетними стратегічними партнерами.

Характер безпекової співпраці Литви та України визначається декількома вимірами. Перш за все йдеться про дипломатичну підтримку України Литвою в межах роботи в міжнародних організаціях, де особливо важливими є стійка та незмінна підтримка територіальної цілісності та незалежності України, засудження агресії РФ проти України, лобіювання наших європейських та євроатлантичних інтересів. Можна виокремити такі перспективи поглиблення військово-політичної співпраці між обома країнами:

- розвиток співпраці аналітичних центрів, державних установ і громадських організацій України та Литви, що опікуються питаннями розбудови системи національної стійкості, зокрема в контексті протидії гібридним загрозам, а також вироблення системи їх раннього попередження (передусім у

співпраці з Центром досліджень Східної Європи у Вільнюсі);

- підготовка практичних пропозицій для Литви щодо переваг участі України у консультаційному форматі «Бухарест 9» з метою заінтересованості литовської сторони в подальшому лобіюванні залучення України до такої ініціативи субрегіональної безпеки та розробки спеціальної платформи для участі Києва в самітах країн регіону;
- укладення двосторонньої угоди щодо військово-політичного та оборонного співробітництва між Україною та Литовською Республікою з чітко визначеними та розмежованими сферами практичної співпраці за моделлю підписаної 2 грудня 2016 р. Генеральної угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща;
- використання досвіду Литви щодо створення Україною національної системи територіальної оборони за рахунок консультаційної допомоги НАТО під час розробки відповідної нормативно-правової бази та налагодження взаємодії територіальної оборони з Нацгвардією і ЗСУ;
- сприяння налагодженню співробітництва на регулярній основі України з Центром передового досвіду НАТО з питань енергетичної безпеки в Литві у процесі реалізації Платформи «Україна – НАТО» з вивчення досвіду протидії гібридній війні; зокрема долучення до проведення в 2020 р. командно-штабних навчань з питань чорноморської безпеки (Coherent Resilience, CORE-2020).

Аналіз двосторонніх зв'язків України з Литвою демонструє наявність **перспектив для подальшого дослідження** особливостей безпекової співпраці між країнами, зокрема щодо питань порівняння концептуальних підходів країн до процесу забезпечення національної безпеки; вироблення спільних механізмів раннього попередження гібридних загроз; ініціювання нових форматів військово-політичного співробітництва в Балто-Чорноморському регіоні тощо.

Список використаних джерел

1. Туряниця І. Пріоритети оборонної політики та національної безпеки Литовської Республіки на сучасному етапі. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2017. № 18. С. 323–333.
2. Гладіш М., Краєвська О. Балтійський вимір Європейської політики безпеки та оборони. *Грані*. 2015. № 4 (120). С. 80–85.
3. Білоножко С. Західний вектор зовнішньої політики країн Балтії: шлях від незалежності до євроінтеграції. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2015. № 44 (2). С. 130–135.
4. Jakniunaite, D. (2016). Changes in Security Policy and Perceptions of the Baltic States 2014–2016. *Journal on Baltic Security*. Vol. 2. No. 2. Pp. 6–35.
5. Vitkus, G. (2018). Lithuania's Security and Defence in 2017–2018: the International Context and New Research. Preface. *Lithuanian Annual Strategic Review 2017–2018*. Vol. 16. Pp. 5–11.
6. Veebel, V., Ploom, I. (2018). The Deterrence Credibility of NATO and the Readiness of the Baltic States to Employ the Deterrence Instruments. *Lithuanian Annual Strategic Review 2017–2018*. Vol. 16. Pp. 171–200.
7. National Security Strategy of the Republic of Lithuania 2017. *Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence*. URL: <https://ccdcoe.org/library/strategy-and-governance/> (дата звернення: 10.09.2019).
8. United States, Lithuania Sign Defense Cooperation Plan. *U.S. Department of Defence*. URL: <https://www.defense.gov/Newsroom/Releases/Release/Article/1803624/united-states-lithuania-sign-defense-cooperation-plan/> (дата звернення: 10.09.2019).
9. Лінас Лінкявічюс: «Литва готова і надалі активно підтримувати Україну та практично допомагати в усіх сферах у відповідності зі статусом стратегічного партнерства» / Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/72168-linas-linkyavichyus-litva-gotova-i-nadali-aktivno-pidtrimuvati-ukrajinu-ta-praktichno-dopomagati-v-usih-sferah-u-vidpovidnosti-zi-statusom-strategichnogo-partnerstva> (дата звернення: 10.09.2019).
10. Литва безкоштовно передала Україні боеприпаси на 255 тисяч євро. *Українські національні новини*. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1806511-litva-bezkoshtovno-peredala-ukrayini-boeypripasi-na-255-tisyach-yevro> (дата звернення: 10.09.2019).

References

1. Turianytsia, I. (2017). Priorytety oboronnoi polityky ta natsionalnoi bezpeky Lytovskoi Respubliky na suchasnomu etapi [Priorities of Current Defense Policy and National Security of the Republic of Lithuania]. *Naukovi zoshyty istorychnoho fakultetu Lvivskoho universytetu – Proceedings of History Faculty of Lviv University*, 18, 323–333 [in Ukrainian].
2. Hladysh, M., Kraievska, O. (2015). Baltiyskyi vymir Yevropeiskoi polityky bezpeky ta oborony [The Baltic Dimension of European Security and Defense Policy]. *Hrani – Edges*, 4 (120), 80–85 [in Ukrainian].
3. Bilonozhko, S. (2015). Zakhidnyi vektor zovnishnoi polityky krain Baltii: shliakh vid nezalezhnosti do yevrointehratsii [Western Vector of Baltic States' Foreign Policy: the Path from Independence to European Integration]. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnogo universytetu – Proceedings of History Faculty of Zaporizhzhia National University*, 44 (2), 130–135 [in Ukrainian].
4. Jakniunaite, D. (2016). Changes in Security Policy and Perceptions of the Baltic States 2014–2016. *Journal on Baltic Security*. Vol. 2. No. 2. Pp. 6–35 [in English].
5. Vitkus, G. (2018). Lithuania's Security and Defence in 2017–2018: the International Context and New Research. Preface. *Lithuanian Annual Strategic Review 2017–2018*. Vol. 16. Pp. 5–11 [in English].
6. Veebel, V., Ploom, I. (2018). The Deterrence Credibility of NATO and the Readiness of the Baltic States to Employ the Deterrence Instruments. *Lithuanian Annual Strategic Review 2017–2018*. Vol. 16. Pp. 171–200 [in English].
7. National Security Strategy of the Republic of Lithuania 2017. *ccdcoe.org*. Retrieved from <https://ccdcoe.org/library/strategy-and-governance/> (viewed 10.09.2019) [in English].
8. United States, Lithuania Sign Defense Cooperation Plan. (n. d.). *www.defense.gov*. Retrieved from <https://www.defense.gov/Newsroom/Releases/Release/Article/1803624/united-states-lithuania-sign-defense-cooperation-plan/> (viewed 10.09.2019) [in English].
9. Linas Linkyavichius: Lytva hotova i nadali aktyvno pidtrymuvaty Ukrainu ta praktychno dopomahaty v usikh sferakh u vidpovidnosti zi statusom stratehichnogo partnerstva [Linas Linkevi ius: Lithuania is Ready to Continue to Support Actively Ukraine and Assist Practically in All Areas in accordance with the Status of Strategic Partnership]. (n. d.). *mfa.gov.ua*. Retrieved from <https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/72168-linas-linkyavichyus-litva-gotova-i-nadali-aktivno-pidtrimuvati-ukrajinu-ta-praktichno-dopomagati-v-usih-sferah-u-vidpovidnosti-zi-statusom-strategichnogo-partnerstva> (viewed 10.09.2019) [in Ukrainian].
10. Lytva bezkoshtovno peredala Ukraini boieprypasy na 255 tysiach yevro [Lithuania Provided Ukraine with Free Ammunition, the Total Value of which is 255 Thousand Euros]. (n. d.). *www.unn.com.ua*. Retrieved from <https://www.unn.com.ua/uk/news/1806511-litva-bezkoshtovno-peredala-ukrayini-boeypripasi-na-255-tisyach-yevro> (viewed 10.09.2019) [in Ukrainian].